

OĞUZ ATAY'IN BİLİNMEYEN YAZILARI-1

Mehmet Can Doğan

- Handan İnci, Oğuz Atay'ın süreli yayınlarda kalan yazılarını ve söyleşilerini, yayına hazırladığı *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının 'Oyun Bozan'ı*¹ adlı kitapta bir araya getirmişti. Bu toplamda, Atay'ın altı yazısı ile bir anket cevabı ve onunla yapılmış yedi söyleşi yer almaktadır. Anılan yazıların ikisi Kemal Tahir'le, biri de Orhan Veli'yle ilgilidir; diğerleri, yayımlandıkları dönemdeki güncel sorunlarla ilgili derleme metinlerdir. İnci'nin çalışmasından bu yana geçen on sekiz yılda, Atay'ın *Teknik Güç* (S 9, 1 Ekim 1972) adlı dergide yayımlanan bir söyleşisi bulunmuş ve sanal ortamda dolaşıma sokulmuştur. Hem araştırmalarım sırasında bulduğum ve kişisel arşivimde koruduğum hem de Oğuz Atay üzerine çalıştığımı öğrenen arkadaşlarımla bana ilettiği bazı yazıları ise bugüne kadar edebiyat kurumu ve genel okurla ikinci kez karşılaşma imkânından yoksundu. Bu yazıyla söz konusu metinlerin birini ve bir karikatürü günışığına çıkararak yoksunluğu gidereceğim, gelecek yazılarda da Atay'ın süreli yayınlarda kalmış diğer metinlerini değerlendireceğim.

“Çok Kafalı Çocuk”

Oğuz Atay'ın *Türk Eğitim Derneği Yenişehir Lisesi 1950-1951 Yılığ* *Meşale*'de yayımlanan iki karikatürüne Atay'la ilgili çalışmada yer veren Yıldız Ecevit, bunlardaki dil oyununa dikkat çektikten sonra, “*Onun neşeli, eğlenceli, yaşama dönük karakter bileşeninin okul yıllığındaki izdüşümleridir bunlar.*”² der. *Meşale*'de yayımlanan ama Ecevit'in çalışmasında görünmeyen başka bir karikatüründe³ de Atay, yine bir

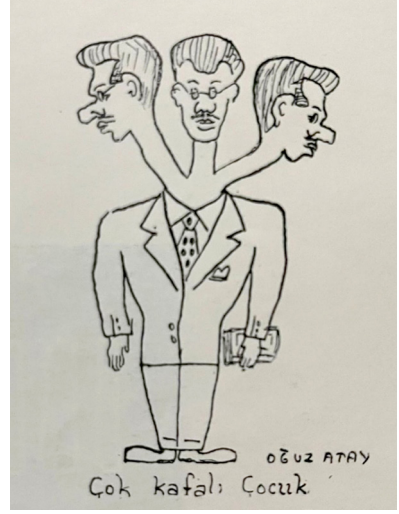
¹ *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının 'Oyun Bozan'ı*, Yayına Hazırlayan: Handan İnci, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

² Yıldız Ecevit, “*Ben Buradayım...*”: *Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 53.

³ Bu karikatür ile aşağıda değerlendireceğim “Yolculuk” başlıklı metni bana ileten “Gönülçelen Sahaf” Diyar Hiçyılmaz'a teşekkür ederim.

deyimi görselleştirerek mecazı bağlamdan çıkarır, devre dışı bırakır. Bu parodileştirme, çalışkan ama yalnız çocuğun oyunu fark edilir. Deyim deformasyonunu ve bunu hazırlayan espriyi, lise yıllarında çokça okuduğu Orhan Veli'nin şiirlerinin hazırladığı söylenebilir. Günlük hayattaki ilişkilerinde dille oynamayı sevdiğini hakkında yazılan tanık metinler denebilecek anı yazılarından çıkarmak mümkün. Kurgusal metinlerinde ise dil oyunlarının sayısız örneğiyle karşılaşılır, hatta Atay'ın anlatım özelliklerinden biri olarak belirir bu *dil satrancı*.

“Çok kafalı çocuk” sözü, muhtemelen, çevresindekilerin onun farklılığıyla dalga geçmek üzere söyledikleri bir sözdür; başka bir deyişle bu *cins çocukla* başa çıkmanın yollarından biridir. Lise mezuniyet yıllığında onunla ilgili olarak söylenen “*Espriye çok meraklıdır. Bazı güzel esprileri olursa da onlar soğuk esprilerinin arasında kaybolup gider.*” sözü, bu bağlamda anlalıbilir. Atay, “Çok kafalı çocuk” sözünün ima ettiği anlamı da muhtemelen esprilerinin soğukluğuyla ilgili sözleri de, bu karikatürüyle söyleyenlere iade eder. Mizah duygusunun ve dilin imkânlarının hem okuduğu metinlerle hem de kendini fark edişyle erken yaşta geliştiğini imler bu karikatür.

Bitmeyen Bir “Yolculuk”: Oğuz Atay’ın Yayımlanan İlk Yazısı

Atay’ın -şimdilik- bilinen yayımlanmış ilk yazısı, “Yolculuk” başlığını taşır. Bu yazı, *Türk Eğitim Derneği Yenişehir Lisesi 1950-1951 Yıllığı Meşale*’de yayımlanır. Yıldız Ecevit, bu yazıyı, Atay’ın resim ilgisi bağlamında anar⁴ ve yazıdan birkaç cümle aktarır. Bununla birlikte yazı yayımlandığı zamandan bugüne gelene kadar ne bütün hâlinde görülmüş ne de değerlendirilmiştir.

Kısa bir metindir “Yolculuk”. Hem bir izlenim metni hem de Sait Faik duyarlılığını taşıyan kısa bir hikâye olarak okunabilir. Her nasıl okunursa okunsun bu metin, Atay’ın yazı yolculuğunda bir işaret taşı olarak belirir. Bir yandan, onun kurgusal metinlerindeki -özellikle *Tutunamayanlar*’daki- yolculuk temasını haber verir; diğer yandan, tren göstergesiyle yayımlanan son kurgusal metninin, “Demiryolu Hikâyecileri – Bir Rüya”nın hattını döşer. Ayrıca, Ecevit’in belirttiği gibi, yazarın resim ilgisini de somutlaştırır.

“Yolculuk”ta, İstanbul’a yapılan bir tren yolculuğu anlatılır. Metnin ilk biriminde, okur, nasıl bir metinle karşılaşacağı konusunda uyarılır. Bu, “*bir acem seccadesi üzerinde göklerin mavisine doğru yapılan bir yolculuk*” değil, “*realist*

⁴ Yıldız Ecevit, *age.*, s. 52.

bir fırça ile çizilen bir tablodan farksız” bir yolculuktur. Hiçbir olağanüstülüğü bulunmadığı belirtilen bu yolculuğun romantik değil, realist bir tonla anlatılacağı; Doğu’nun masalsı dünya algısı yerine Batı’nın gerçekçi dünya algısının tercih edileceği bildirilir. “[B]ir acem secadesi üzerinde göklerin mavisine doğru yapılan yolculuk” sözü, Doğu’nun metinlerini çağırıştır. Yazarın niyeti, sihirli bir seccadede göklere doğru yapılacak bir yolculuğu anlatmak değil, yeryüzünde ve zamanının hızlı ulaşım araçlarından biri olan trenle yapılacak bir yolculuğun bıraktığı izlenimleri aktarmaktır. Tren

yolculuğunun *cazibesini* belirginleştirmek üzere andığı beyit, delikanlı Oğuz Atay’ın okuduğu şiirleri ve onları ezber ettiğini görmek bakımından önemlidir. Daha da önemlisi, bu beytin yer aldığı metni Atay’ın nasıl ve kimden duyduğu veya nerden okuduğudur. “*Tıkırdıyor trenin rayda tekerlekleri, /Devrilerek geçiyor telgraf direkleri,*” beyti, Nâzım Hikmet’in önce “Kartal” takma adıyla Mart-Nisan 1341 (1925) tarihinde *Akbaba* dergisinde tefrika edilen ve aynı yıl yazar adı belirtilmeden “Akbaba Neşriyatı”nın 1. kitabı olarak yayımlanan *Dağların Havası* adlı “manzum roman”ında yer almaktadır. “Yolculuk”un yayımlandığı 1951 yılında bu metnin Latin harfleriyle yapılmış baskısı yoktur. Nâzım Hikmet’in şiirine sansür uygulandığı bir dönemde Oğuz Atay’ın bu metne nasıl ulaştığı konusunda bir bilgiye sahip değiliz. Ama ilk yazısını bir şiirden aktardığı bir beyitle geliştirmeye girişmesi, onun bir yazar olarak belirginleştiği yıllarda şiirle yaşadığı ikircimli ilişkinin kaynağı veya şiirin kazandırdığı dikkat hakkında uyarıcıdır.

“Yolculuk”un ikinci biriminde, anlatıcı, bakışını dışarıdan içeriye çevir ve kompartımandakileri incelemeye başlar. Bu incelemeyi yolcuların nasıl kaynaştıklarına ilişkin bir bilgi çıkarır. “*Belki*” kaydını koyarak yolcuların yolculuk “*garipliğini gidermek*” için dostluk kurdukları sonucuna ulaşır. Metnin sonraki biriminde, zamanın ilerleyişine dikkat çekilerek yolcular arasındaki ilişkinin akşam yemeğiyle pekiştirildiği belirtilir. Atay’ın yaklaşık yirmi yıl sonra yazacağı kurgusal metinlerinde ironinin nasıl önemli bir anlatım tekniği olduğu bilinir. Bu birimdeki “*Günün siyasî (!), İktisadî (!) meseleleri görüşülür ve yerinde (!) kararlar verilir.*” cümlesinde bulunan ayrıç içi ünlem işaretleri, ironiyi belirginleştirir.

Metnin dördüncü biriminde, birkaç saatlik uykudan uyanan anlatıcı, bakışını tekrar dışarıya çevirir ve gördüğü kasabayı izlenimci bir tutumla betimler. Niyeti, resim yapmak değil, çevresindekilere resim yaptığı izlenimini vermektir. Naif bir fark edilme çabası ve arzusudur bu.

“Yolculuk”un son biriminde, trenin İstanbul’a yaklaşması, gara girmesi ve yolcuların ayrılışı anlatılır. Anlatıcı, bir yolculuk sırasında gariplik duygusunu hafifletmek üzere ahbap olan ve ayrılırken görüşmek üzere adres alıp veren yolcuların “*kader onları bir daha karşılaştırmazsa*” hiç görüşmeyeceklerini düşünerek, “*Ne güzel şeydir şu yolculuk!*” der. Neyi güzeldir yolculuğun? Eşyayı fark ettirmesi, kişinin çevresiyle temasa geçmesini hazırlaması, şaşırtması, gariplik duygusu vermesi ve bunun üstesinden gelmek için fırsat sunması, insanların birbirleriyle ilişki kurması, ahbap olması, yiyeceklerini ve bildiklerini paylaşması...

Dirime doğru, güzele doğru bir metindir “Yolculuk”; tonunda serinlik vardır. Oğuz Atay’ın yazma sürecinde bir işaret taşı olması ve asıl kurgusal metinlerinde belirginleşecek duyarlılığı ve temayı haber vermesi bakımından da önemlidir.